

# ŘEHTÁNÍ

## TRADIČNÍ VELIKONOČNÍ OBCHŮZKA V NOVÉ VSI

V naší obci se do současnosti dochovala **starobylá velikonoční tradice**, jež byla součástí většího rituálu spojeného s jarní výroční obřadností a v lidovém prostředí souvisela s kolektivní oslavou nového vegetačního roku a se zahájením zemědělských prací.

Tato velikonoční obchůzka je v oblasti severně od Prahy dosud rozšířená i v dalších obcích, např. v sousedních Čakovičkách, dále v obcích ležících na pravém břehu Labe u Neratovic, např. Tišice, Chrást, Kozly, nebo v Březiněvsi, dnes součást hlavního města Prahy.

Chlapecká velikonoční obchůzka s hlučícími nástroji, v Nové Vsi nazývána **ŘEHTÁNÍ**, je odvozená z liturgie pašijového týdne, kdy v kostelích od „Gloria“ na Zelený čtvrtek do „Gloria“ na Bílou sobotu umlknou zvony, „odletí do Říma“, a jejich zvuk nahradí hrkání trakařů. **Řehtání** řadíme k jarním rituálům s očištnou a ochrannou funkcí, jako je třeba rituální umývání na Velký pátek. Původ těchto rituálů je třeba hledat v předkřesťanské magii jarního novoročí, přičemž hlučení je vysvětlováno jako archaický projev magických praktik, jež měly člověku prospívat nebo být prevencí proti působení nepříznivých sil. Za tento úkon „bílé magie“ chlapcům přísluší náležitá **ODMĚNA**.

Na **řehtání** se v Nové Vsi stejně jako v jiných obcích chodí po tři dny Svatého týdne, tj. od Zeleného čtvrtka do Bílé soboty, a ještě v osmdesátých letech 20. století se jej zúčastňovali téměř všichni místní **chlapci školního věku** od šesti do čtrnácti, respektive patnácti let, méně často chlapci mladší nebo starší. Organizovaná skupina chlapců podléhá pevně stanoveným pravidlům, na jejichž dodržování dohlíží velitelé skupiny, kterým se říká **Páni**. Jejich první povinností před Velikonocemi je obejít obec a zajistit dostatečný počet chlapců do skupiny.

**DOBA A ČAS OBCHŮZKY** nebyly vždy stejné, měnily se podle toho, zda měli chlapci ve škole prázdniny, či nikoliv. Pokud nemuseli do školy, poprvé vyrazili řehtat ve čtvrtek v poledne. Pokud neměli prázdniny, závisel začátek obchůzky na konci čtvrtěčního vyučování. Podruhé šli **ve čtvrtek** řehtat v šest odpoledne. **V pátek** poprvé řehtali kolem čtvrté hodiny ráno (ranního řehtání se ovšem zúčastňovali pouze Páni a první, někdy i druhý pár), v poledne a v šest navečer. A **v sobotu**

pouze ráno ve čtyři. Dopoledne chlapci již nechodili řehtat, nýbrž se vydali na **koledu neboli vyřehtávání**. Jednotlivé **časy obchůzek** v různých obdobích jsou závislé na dobových podmínkách a jejich začátky se již neodvíjí od času bohoslužeb.

**TRASA OBCHŮZKY** vede od východního okraje obce přes jižní okraj k severnímu a končí u **kapličky**, na jejímž místě stávala do roku 1934 dřevěná zvonička, na kterou se zřejmě pravidelně zvonilo poledne a klekání. V témže roce ji nahradila kaplička a pravidelné zvonění poměrně brzy ustalo. Zvonilo se a zvoní už jenom při mši svaté konané o pouti (první neděle po svátku svatých Petra a Pavla, jimž je kaplička zasvěcena) a o posvícení (první zářijová neděle), a v případě úmrtí místního rodáka.

**PODOBA OBCHŮZKY** byla ve starších dobách rozmanitější, než jak je provozována v posledních letech. Na **přelomu čtyřicátých a padesátých let** minulého století vypadala takto:

Chlapci se sešli **u křížku** na rozcestí směrem **k Mratínu**. Na začátku cesty se pomodlili Otčenáš, seřadili se do dvojstupu od nejstarších po nejmladší v čele s jedním až dvěma Pány, pak následoval tzv. první pár, druhý pár, ostatní chlapci a průvod uzavíral opět Pán. Na **uspořádání chlapců v průvodu** mělo vliv o kromě věku i to, zda měl účastník trakař či pouze řehtačku. Přednost měly trakaře, chlapci s řehtačkami směli jít bez ohledu na věk až za nimi. Průvod vyrazil směrem ke kapličce a po celou dobu obchůzky Páni dbali na dokonalé uspořádání ve dvojstupu, aby nikdo nevybočoval z řady. U statků čp. 14 a čp. 1 zvedli chlapci trakaře a místo řehtání zpívali verše o Jidášovi. A to v poledne:

*„Poledne zvoníme, Jidáše honíme.*

*Ó Jidáši zrádce, cos to učinil,*

*že jsi svého Mistra Židům prozradil.*

*Za to musíš v pekle býti, hořeti*

*až na věky věkův se tam trápiti.*

*Kopali jámu, Ježíši Pánu,*

*aby ho jali, ukřižovali.*

*Na velký Pátek do hrobu dali.*

*Na Bílou sobotu z hrobu vyndali.“*

(Večer se zpívalo: „*Klekání zvoníme, Jidáše honíme...*“). Poté chlapci položili trakaře na zem a pokračovali dál vesnicí. U dalšího velkého hospodářství čp. 6 znovu zvedli trakaře a opět zpívali verše o Jidášovi. Že se zpívalo právě jen před největšími hospodářstvími, zřejmě souvisí se sociální hierarchií v obci. Chlapci zpěvem přiznávali sociální nadřazenost jejich obyvatel a lze předpokládat, že při sobotním koledování bylo toto gesto oceněno náležitou odměnou.

Když chlapci dozpívali, položili trakaře na zem a řehtali **ke křížku** na rozcestí **k Měšicím**. Tam odložili trakaře, pomodlili se Otčenáš, pak zašli do tzv. Kozí uličky a pokračovali vesnicí dolů k rybníku a k dalšímu velkému hospodářství na konci obce ve směru k Čakovičkám. U statku se otočili a vrátili se zpátky k rybníku, u kterého odbočili a tzv. Podolejškem dořehtali **ke kapličce**, která stojí uprostřed obce na staré návsi. U ní chlapci trakaře odložili a následovala velká modlitba „*Anděl Páně zvěstoval Marii a ona počala z Ducha svatého*“ a „*Zdravas Maria*“. Pak se chlapci rozešli domů a sešli se navečer v šest hodin **na klekání**.

Po večerním řehtání se Páni a první, někdy i druhý pár odebrali na společné přenocování ve stodole nebo na půdě, tak jak se dopředu domluvili s některým z místních hospodářů. Ráno ve čtyři vstali, proběhli s trakaři ves a pak následovalo velkopáteční rituální ranní mytí v rybníku na Zlonínském potoce a návrat domů.

V pátek se sešli v poledne a večer v šest a obchůzka probíhala stejným způsobem jako ve čtvrtek. Jedinou výjimkou bylo řehtání **ve tři hodiny odpoledne**, v hodinu Kristovy smrti, přičemž v tuto hodinu chlapci jako připomínku Ježíšova utrpení na kříži nezpívali verše o Jidášovi a šli danou část cesty mlčky.

Večer opět ti nejstarší šli spát mimo domov. V sobotu po ranním řehtání a umytí v rybníce se skupina sešla v 9 hodin ráno u křížku na Mratín bez trakařů a s jedinou řehťáčkou zvanou kocour (podélná bednička s mlýnkem a klikou, při jejímž otáčení vydává potřebný rachot; drží se v podpaží) a s košem vystlaným slámou nebo pilinami se vydali na **sobotní hodování neboli vyřhtávání**.

Cesta vedla stejným směrem jako při řehtání. Chlapci se zastavili před každým stavením, u dveří zařhtali na kocoura a poté, co jim obyvatelé otevřeli, odříkali tuto **KOLEDU**:

*„Hody, hody, doprovody  
dejte vajíčko malovaný.  
Nedáte-li malovaný,  
dejte aspoň bílý,*

*slepička vám snese jiný.*

*Za kamny v koutku*

*na zeleném proutku,*

*ten proutek se otočí,*

*korbel piva natočí.*

*Pijte, pijte páni,*

*máte plné džbány.*

*Pijte, pijte paničky,*

*máte plné skleničky.*

*Páni páni pili,*

*jen se neopili*

*a nám taky připili.“*

Po obdarování následovalo poděkování:

*„Děkujem vám matičko,*

*za to bílé vajíčko.*

*Zaplatí vám svatý Ján,*

*naposledy Pán Bůh sám.“*

Jako **VÝSLUŽKU** obvykle dostávali syrová nebarvená vejce, výjimečně vařená a barvená, na což je obdarovávající vždy upozornili, a někdy drobné peníze. Většina obyvatel se na koledníky těšila a pokládala by za urážku, kdyby koledníci právě jejich dům minuli.

Po skončení hodování, které trvalo celé dopoledne, než poctivě obešli celou ves dům od domu, se chlapci odebrali na místo, kde po dvě předchozí noci Páni přespávali. **Rozdělení koledy** měli na starost Páni, kteří od začátku řehtání pečlivě do notýsku zapisovali účast každého z chlapců. Páni spočítali celou výslužku a podle účasti a postavení ve skupině ji rozdělili mezi ostatní.

Dnešní podoba obchůzky doznala za posledního půl století výrazné **proměny**. Z celého obřadu zůstalo stejné především místo, odkud chlapci na obchůzku vyrážejí a kde končí. Trasa se měnila během let podle toho, jak se obec rozrůstala o další části, nejvýrazněji v prvním desetiletí 21. století. Dále se z obchůzky téměř vytratily náboženské atributy, jako je modlení u křížků, zpívání o Jidášovi a velké závěrečné modlení u kapličky. Modlení, ať už předstírané či skutečné, se odehrává až na konci obchůzky u kapličky. Původní smysl a forma obchůzky se postupně vytrácely

zároveň s tím, jak ubývalo účastníků nábožensky uvědomělých, ale mohly se, byť hypoteticky, obnovit s jejich příchodem. „Modlili“ se i chlapci, kteří k tomu doma vedeni nebyli, neboť ve snaze pokračovat v tradici obchůzky tak, jak jim ji předali jejich Páni, museli i oni pod tlakem kolektivu obchůzku zakončit „modlitbou“ u kapličky.

Zůstala rovněž stejná koleda, kterou chlapci recitují při sobotním vyřetávání. Je jednou z mnoha verzí pravděpodobně nejrozšířenější české velikonoční koledy, doložené z nejrůznějších oblastí Čech i Moravy jak o sobotním vyřetávání, tak při pondělní pomlázce.

Rovněž dodnes platí, že přednost v pořadí průvodu mají **pojízdné trakaře** před řehtačkami, které ovšem byly vždy v menšině a nosili je výhradně ti nejmladší. Jiné nástroje, jako například klepačky, nejsou v obci užívané. Trakaře mívali chlapci své vlastní, často jim je vyrobili jejich tatínkové nebo dědové. Kromě trakařů se chodilo a chodí řehtat i s řehtačkou zvanou **kocour**, kterou v průvodu nosil vždy jeden z Pánů, a již dříve se dědila v rámci obce. V současnosti trakaře i kocoura z majetku obce starosta chlapcům na řehtání pouze zapůjčuje, ale najdeme mezi účastníky i chlapce s vlastními trakaři.

Částečně se pozměnila také závěrečná část obchůzky. Ještě v padesátých letech 20. století chlapci dořehtávali až ke kapličce, pak odložili trakaře a poklekli všichni ke společné modlitbě. V sedmdesátých letech 20. století už byl poslední úsek obchůzky ve znamení závodu, kdo ke kapličce doběhne první. Chlapci dořehtávali pouze k potoku, pak s trakaři v ruce utíkali ke kapličce, protože vítězi se připsalo vejce navíc. K modlitbě poklekli pouze Páni. V současné době Páni a starší chlapci ke kapličce nedobíhají, vítězství a s ním spojenou odměnu přenechávají mladším účastníkům. U kapličky pokleknou a „pomodlí“ se pouze ti, kteří k ní na závěr doběhnou.

Nejdéle se z charakteristických znaků velikonoční obchůzky udrželo společné **spaní** Pánů, někdy i prvního a druhého páru **mimo domov** a to až do počátku 21. století. Obvykle se odbývalo na půdách či ve stodolách místních hospodářů po předchozí domluvě. Nocování bez dozoru dospělých znamenalo pro chlapce dobrodružství, na které se celý rok těšili. A bylo s ním spojeno i provádění nejrůznějších žertů starších chlapců na úkor mladších. Dnes už se od něho upustilo a na ranní řehtání chlapci vyrážejí ze svých domovů.

Naopak o mnoho dříve upadl do zapomnění zvyk, který se spaním mimo domov přímo souvisel, totiž ranní obřadné mytí v rybníku. Ještě v padesátých letech jej chlapci prováděli se samozřejmostí, ale na počátku sedmdesátých let již bylo neznámé.

Účast na obchůzce byla po dlouhá desetiletí pouze chlapeckou záležitostí. Dívky se ve starším období obchůzky nesměly zúčastňovat, to jim však nebránilo, aby chlapce v průvodu přes jejich odpor určitou část trasy doprovázely. Ti si to však nenechávali líbit a odháněli je, často s velikonoční pomlázkou v ruce. Dívky je na oplátku polévaly vodou. Od přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století se nepravidelně velikonoční obchůzky zúčastňují i dívky. Jejich přítomnost ve skupině však chlapci zpočátku tolerovali ne zcela dobrovolně (např. příkaz od rodičů, žádost sousedů). V posledních letech je postoj k účasti dívek poněkud vstřícnější a to kvůli tomu, aby se nepřerušila tradice, neboť účast samotných chlapců je rok od roku nižší.

Když jsem se bývalých účastníků ptala na důvody, proč se řehtání zúčastňovali, všichni zpovídání kromě dalších důvodů shodně uvedli: protože chodili všichni, očekávalo se to od nich, aby se **nepřerušila tradice**. Ačkoliv od šedesátých let 20. století došlo ke značné proměně obsahu i formy obchůzky a dětský obyčej velikonočního řehtání probíhá vysloveně jako světský, vnímáme potřebu jejího zachování i do budoucna. Vždyť **tradice** stále hrají v našich životech významnou roli. A tradice velikonočního řehtání je pro naši obec záležitostí **jedinečnosti** a **prestiže**.

**Helena Pinkerová**